

Raymond
Hausoul

Profetenkringen in het Oude Testament

In de tijd van Samuel, Elia en Elisa vernemen we van profetenkringen of -scholen. Wat moeten we ons bij deze groepen voorstellen? Waar waren deze scholen gevestigd en wat weten we over hen? In dit artikel willen we nader ingaan op deze vragen.

Tijdens het leven van Samuel ontstaat er een 'profetenkring' (1Sam.10:5) en in 1 Samuel 19:20 is er vervolgens sprake van een 'profetenschool' (לְתִּישְׁבַּת הַנְּבִיאִים). Het woord 'school' duidt in dat geval dan op een groepsgemeenschap. Omdat in de tijd daarvoor niet over deze scholen wordt gesproken, veronderstellen velen dat Samuel hun oprichter is. De eerste school wordt immers met Rama verbonden, wat de woonplaats van de profeet was (1Sam.19:18-24; vgl. 7:17).

Deze profetenscholen vormen het begin van een profetische traditie en worden in de Bijbel vermeldt in een periode waarin het volk van Israël zich weinig van God aantrekt. In de tijd van Samuel was het woord van God schaars onder het volk (1Sam.3:3). Het is in die tijd dat een profetenschool voor het eerst wordt genoemd (19:20). In de latere tijd van de profeten Elia en Elisa is er opnieuw sprake van de profetenscholen (1Kon.20; 2Kon.2-6). Ook dan is het woord van God schaars. We horen van valse profeten die Baäl en Asjera dienen en aan de koninklijke tafel mee-eten (1Kon.18:19-19:1; vgl. 22:6). Dit zijn geen gemakkelijke tijden voor de dienaars van Jahweh. Als Izebel ertoe oproept om de profeten van Jahweh te doden, verbergt Obadja honderd profeten in de grotten, waar hij hen van voedsel voorziet (1Kon.18:4). Ook de landbouwer die Elisa wil ondersteunen, mag zijn bijdrage aan honderd profeten verdelen (2Kon.4:43). Deze gegevens laten zien dat profeten veel-

al niet alleen optraden. Zij maakten deel uit van een gemeenschap waarin zij zich mogelijk konden ontwikkelen. Zo horen we dat 'profetenzonen' in een leergebouw bijeenkomen en samen maaltijd vieren met Elisa (2Kon.4:38). De Hebreeuwse term, die daar wordt gebruikt, is letterlijk te vertalen met 'profetenzonen'. De HSV geeft deze uitdrukking doorgaans weer met 'leerling-profeten'. Vele andere vertalingen maken dit onderscheid niet en spreken eenvoudig over 'profeten'. Het niveau verschil tussen profeten als Samuel, Elia en Elisa en hun leerlingen dreigt in dat laatste geval verloren te gaan. We gebruiken daarom consequent de letterlijke term 'profetenzoon' in dit artikel, waar de Bijbel dit eveneens doet.

Een licht in donkere dagen

In het OT komen de profetenscholen niet regelmatig voor. Toch betekent dit niet noodzakelijk dat we hun bestaan tot deze periode moeten beperken. Zo vernemen we dat Jesaja eveneens leerlingen had (Jes.8:16). In hoeverre dit te vergelijken was met bovengenoemde scholen is onbekend. Wel laat de donkere tijd waarin de profetenscholen in de Bijbel worden genoemd, zien dat de keuze om deel te nemen aan zo'n school consequenties met zich meebracht. De profeet was in die donkere dagen niet graag gezien aan het koninklijk hof en moest vaak tegen een groot aantal dwaalprofeten optreden (1Sam.15; 1Kon.18). Centraal stond dan de vraag naar de bron van het ware leiderschap: liet men zich leiden door Jahweh of liet men zich leiden door de eigenwillige godsdienstige inzichten? De voortdurende nadruk op deze vraag zorgde voor de nodige verachting en vervolging van de echte profeet.

Verschillende scholen

Uit de Bijbel is af te leiden dat er verschillende scholen in Israël waren. We vernemen voor het eerst van een profetenhuis in Rama. Rama was de woonplaats van Samuel (1Sam.7:17). David zoekt in dit huis, dat de naam 'Najoth' (bet. 'verblijf') draagt, zijn toevlucht voor koning Saul (19:18-19). Als Saul en zijn boodschappers Najoth bezoeken om David gevangen te nemen, komt Gods Geest over hen en profeteren zij (vs.20,23). Samuel wordt verder aangeduid als de 'rector' van Najoth (vs.20). Hij draagt de eretitel 'vader' (10:10), wat naast een algemene respectvolle aanduiding ook kan wijzen op zijn functie als 'onderwijzer' of 'toeruster'. De leerlingen van deze school krijgen geen zelfstandige naam. In de tijd van Elia en Elisa vernemen we van profetenscholen en profetenzonen. Het is mogelijk dat deze scholen gevestigd zijn in:

1. Bethel: In de dagen van Jerobeam kiest een profeet er voor om zich in het afvallige Bethel te vestigen (1Kon.13:11). Later horen we dat er een profetenschool in Bethel gevestigd is, die door Elia en Elisa wordt bezocht (2Kon.2:3,23). Hun bezoek dient hoogstwaarschijnlijk om er onderwijs te geven.
2. Gilgal: Als Samuël Saul naar Gilgal zendt, ontmoet deze er verschillende profetenzonen en begint hijzelf mee te profeteren (1Sam.10:8). Ook Elia en Elisa bezoeken Gilgal en geven er onderwijs en worden door de profetenzonen 'meester' genoemd (2Kon.2-5,16). In hun dagen zijn er een honderd profetenzonen aanwezig in Gilgal (4:43).
3. Jericho: In deze plaats houdt Elia zijn afscheidsrede voor vijftig profetenzonen (2Kon.2:4-7). Deze leerlingen erkennen Elisa als leraar en noemen hem 'meester' (6:5,15). Als Elisa enige tijd nadien de plaats bezoekt, vernemen we dat het gebouw van de profetenleerlingen te klein is (6:1-2). Dit wijst op een groei in aantal.
4. Karmel: Er bestaan aanwijzingen dat er ook op de Karmelberg een profetenschool bestond: (1) Elisa trekt van Jericho naar Bethel, waar al

profetenscholen zijn, en gaat vervolgens naar de berg Karmel (2Kon.2:25); (2) de Sunamitische vrouw zoekt, buiten de gevestigde uren van de samenkomst (nieuwe maan en sabbat), hulp bij Elisa op de Karmel (2Kon.4:25).

5. Samaria: Nadat Elisa van Bethel naar de Karmel is gegaan, trekt hij vervolgens verder naar de stad Samaria (2Kon.2:25). Het is mogelijk dat de profeet ook in deze hoofdplaats een profetenschool bezocht en daar onderwijs gaf.

In hoeverre deze verschillende scholen met elkaar verbonden waren, is onduidelijk. Doordat Elia en Elisa met vijf er van betrokken zijn, lijkt er een relatie te bestaan. Het is wat dat betreft ook mogelijk om te spreken van verschillende profetische kringen. Deze kringen ontvingen giften van de Israëlitische bevolking rondom hen (vgl. 1Sam.9:7-8; 1Kon.14:3; 2Kon.5:20-27; vgl. Mi.3:5-6). De geschenken van Naäman, de Syriër, werden daarentegen door Elisa geweigerd (2Kon.8:7-8).

Mogelijk functioneren van de profetenkring

Onderwijs en geschiedschrijving

Uit de Bijbel laat zich niet rechtstreeks afleiden hoe de profetenscholen functioneerden. We moeten waken niet onze huidige onderwijsstructuur op de tijd van toen te projecteren. De term 'profetenleerling' doet vermoeden dat het om mensen ging die de stem van God meer wilden laten klinken in hun leven. Het zoeken naar Gods leiding hierin was een vereiste. Men moest het verschil erkennen tussen Gods woorden en de eigen gedachten (vgl. Jes.50:4). Ook wilden de leerlingen hun land dienen door het blijvend te wijzen op Jahweh, de enig ware God. Bij de profeten die ons Bijbelboeken nalieten, zien we die diepe kennis van God terug. Zo maakt Jesaja in een groot deel van zijn werk toespelingen naar Exodus, doet Jeremia dat met betrekking tot Deuteronomium en zien we dat Ezechiël vooral aanleunt tegen het getuigenis van Leviticus. Samuël, Elia en Elisa waren als bekende profe-

ten betrokken bij verschillende profetenkringen en gaven mogelijk onderwijs aan de leerlingen vanuit hun eigen inzichten en ervaringen. Een voorbeeld daarvan zien we als Elisa voor zijn knecht bidt: “Jahweh, open zijn ogen en laat het hem zien.” Jahweh opende Elisa’s knecht de ogen, en toen zag hij dat de heuvels vol stonden met paarden en wagens van vuur, die Elisa omringden’ (2Kon.6:17). De profeten moesten leren om de werkelijkheid te bekijken vanuit Gods ogen. Welvaart en tegenslag mochten niet eigenhandig worden geduid vanuit Gods Woord. In Kronieken vernemen we meermaals dat profeten ook boeken schreven over hun tijd: ‘de geschiedenis van koning David van begin tot eind is opgetekend in de geschriften van de ziener Samuel, de profeet Natan en de schouwer Gad’ (1Kr.29:29), over koning Salomo is nog meer geschreven ‘in de geschriften van de profeet Natan, in de profetie van Achia uit Silo en in de visioenen van de ziener Jedo over Jerobeam’ (2Kr.9:29), ‘de geschiedenis van Rechabeam van begin tot eind is opgetekend in de geschriften van de profeet Semaja en de ziener Iddo’ (12:15), ‘Verdere bijzonderheden over wat Abia heeft gezegd en gedaan zijn opgetekend in het werk van de profeet Iddo’ (13:22), ‘Verdere bijzonderheden over Uzzia zijn van begin tot eind opgetekend door de profeet Jesaja, de zoon van Amos’ (26:22), ‘Verdere bijzonderheden over Jechizkia en de bewijzen van zijn trouw zijn vastgelegd in de visioenen van de profeet Jesaja, de zoon van Amos, zoals opgetekend in het boek over de koningen van Juda en Israël’ (32:32). Het is mogelijk dat deze geschiedschrijving gecombineerd werd met het maken van de nodige aantekeningen die Gods Geest aan het volk wilde doorgeven, zoals dat het geval is bij de profeet Jesaja en zijn geschiedschrijving over Hizkia.

Naast de verbondenheid met Gods Woord, was er ook een verbondenheid met Gods Geest. Dit zien we als Saul de profeten nabij Gilgal ontmoet en daar eveneens profeteert (1Sam.10:5-10) of als hij met zijn boodschappers David in Rama wil vastgrijpen en zij daar profeteren (19:18-24). Dat er zulke profetische uitspraken worden ge-

daan, vinden de omstanders niet vreemd. Wat hen wel verbaast is dat dit ook met Saul gebeurt. Dat zorgt voor de uitspraak: ‘Is Saul ook onder de profeten’ (1Sam.10:12). Het volk weet echter nog niet op dat moment dat Saul gezalfd is door Samuel en dat daarmee zijn persoon verbonden is met Gods Geest.

Aanbidding en profetie

Uit de bovengenoemde gebeurtenis blijkt ook dat de aanwezigen Jahweh erkennen en aanbidden. De profeten die Saul de eerste keer ontmoet, worden ‘voorafgegaan door muzikanten met harpen, tamboerijnen, fluiten en lieren’ (vs.5). Deze profeten sloten zich niet op tussen de vier muren van een gebouw. Ze gingen de straat op en gaven eer aan God in woord en lied. Bij Elisa zien we die combinatie tussen profetie en het aanbidden van Jahweh eveneens. Als koning Josafat een profetisch woord verwacht, vraagt Elisa naar een muzikant: ‘En terwijl de muzikant op de lier speelde, werd Elisa gegrepen door de hand van Jahweh’ (2Kon.3:15). Van Ezechiël zegt Jahweh dat het ongehoorzame volk niet naar hem luistert: ‘Jij bent voor hen niet meer dan een zanger van liefdesliedjes, iemand met een mooie stem, iemand die goed kan spelen: ze horen wel wat je zegt, maar ze handelen er niet naar’ (Eze.33:32).

David kiest er in zijn tijd al voor om in de eredienst profetie te verbinden met muziek: ‘David zonderde met de legerbevelhebbers mensen af voor het dienstwerk uit de nakomelingen van Asaf, Heman en Jeduthun. Zij profeteerden onder het spel van harpen, luiten en cimbalen’ (1Kr.25:1). Het is mogelijk dat deze liederen werden bewaard en gebruikt in de eredienst.

Lichtbakens in donkere periodes

Het is bijzonder dat er in de donkere periodes van Israël mensen waren die zich volledig aan Jahweh ter beschikking wilden stellen. Wie geen Leviet was, kon immers denken dat hij of zij voor Jahweh van minder betekenis was. Traditioneel gezien wees Samuël de Leviet (1Kr.9:22) deze gedachte af door de eerste profetenkring

te stichten waar iedereen welkom was. Nergens blijkt namelijk dat deze kringen beperkt werden tot één specifieke stam. Die keuze kwam overeen met Mozes' verlangen: 'Legde Jahweh zijn Geest maar op heel het volk! Profeteerde iedereen maar!' (Num.11:29).

Zij die de profetenkringen bezochten, wilden zich volledig aan Jahweh toewijden en afzonderen van het kwaad in hun land. Menig toegewijde leerling zal wellicht uit deze kringen zijn voortkomen. Tegelijk was Jahweh niet afhankelijk van de profetenleerlingen. Zo getuigt Amos: 'Ik ben helemaal geen profeet, en ook geen profetenleerling. Ik ben veeboer en vijgenteler' (Am.7:14). Ondanks Amos' achtergrond riep Jahweh ook hem tot profeet en leerde hij de kneepjes van deze dienst.

Tegelijk getuigen de profetenkringen en -scholen dat profeten van Jahweh ook een eigen verantwoordelijkheid hadden. Petrus zegt dat de profeten Gods boodschap onderzochten met vragen als wanneer en hoe het geprofeteerde zou worden vervuld (1Pet.1:10-11). Zij kozen ervoor om zich met Gods Woord en Geest bezig te houden. We zouden daaruit kunnen afleiden dat onder normale omstandigheden hun het profeteren evenmin vanzelf toeviel als dat de priesters de tempelinstructies toevielen of dat de leraren het onderwijzen van Gods Woord zonder

eigen inzet toeviel. In alle drie gevallen was een tijd van inzet en eigen onderzoek normaal. Profeten, priesters en leraren moesten zich voor God verantwoorden en lieten zich door Gods Geest voorbereiden. Daarbij gold ook de oproep om in hun eigen dienst met God te investeren door middel van alle mogelijke hulpmiddelen. Waar dit niet gebeurde, ging het volk verloren door gebrek aan inzicht. Menig valse profeet, valse priester of valse leraar kreeg dan de kans om het volk te misleiden. Dat mocht geenszins gebeuren. Juist vanwege dat verval besloot Samuël immers om een profetenschool te stichten. en om diezelfde reden kiezen christenen er tegenwoordig voor om Gods Woord te bestuderen, zodat ze het spreken van Gods Geest beter leren verstaan en een lichtbaken mogen zijn in hun omgeving. Door het werk van Jezus Christus is de Geest beschikbaar voor alle gelovigen en verlangt God er nog steeds naar door mensen te werken. Het land waarin we wonen bevindt zich namelijk in een donkere tijd waarin het woord van God eveneens schaars is. Christenen mogen zich daarom door de profetenscholen laten uitdagen om er voor te kiezen Gods verlangens zichtbaar te maken in dit land. Dat jij dit tijdschrift leest, laat zien dat je bij die grote groep lichtdragers wilt behoren. Tot meerdere eer en glorie van Gods naam!

